

Милица Колаковић- Бојовић, сарадник у настави
Правни факултет Универзитета у Београду

МЕДИЈИ И ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ

***Апстракт:** Неспорно је да принцип, по коме се окривљени у кривичном поступку сматра невиним све док правноснажном судском одлуком не буде доказано супротно, представља једну од највећих правних тековина. Међутим, и поред чињенице да је претпоставка невиности предвиђена и потврђена, како у националним законодавствима, тако и на међународном нивоу, медијска стварност нам шаље другачију поруку. У доба када сензационалистичко извештавање, за представнике медија, представља метод опстанка на тржишту, оправдано се отвара питање повлачења границе, између права медија да слободно извештавају о кривичним поступцима и грубог кршења претпоставке невиности. Ову границу је немогуће пронаћи пуким цитирањем и поређењем правних норми, као што се данас често чини, јер њено постављање захтева претходно сагледавање и разумевање друштвене стварности која нас окружује. У овом питању се преплићу право, професионална али и лична етика. Развој средстава комуникације а нарочито муњевиата експанзија коришћења интернета као средства размене информација, поред позитивне стране, која се огледа у доступности вести, донео је читав низ практичних проблема, са којима се суочавају првенствено они које претпоставка невиности штити, али и новинари и представници полиције и правосуђа. До које фазе поступка је пожељно не откривати идентитет окривљеног; када је дозвољено сакрити извор информација; ко је одговоран у случају преношења туђих ставова и изјава, као и саопштења државних органа којима се криши претпоставка невиности; какве последице може имати непоштовање претпоставке невиности, као и која правна средства стоје на располагању лицу чија је претпоставка невиности повређена- само су нека од питања на која аутор покушава да одговори а која обликују реализацију поменутог, правним актима загарантованог права у пракси.*

***Кључне речи:** претпоставка невиности, медији, извештавање, кривични поступак, јавност.*

1. ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ - ПРАВНИ СТАНДАРДИ

Готово да нема значајнијег међународног документа посвећеног материји људских права који не предвиђа да се окривљени има сматрати невиним, док се кривица не докаже правноснажном судском одлуком. Европска конвенција о људским правима и основним слободама (ЕКЛП)¹, у чл. 6, ст. 2, каже да ће се „свако ко је оптужен за кривично дело сматрати невиним, док се на основу закона не докаже његова кривица“, а сличне одредбе садрже и члан 11 Универзалне декларације о правима човека, као и чл. 14, ст. 2. Међународног пакта о грађанским и политичким правима². Поред поменутих докумената, који су у целини посвећени заштити људских права уопште, постоји читав низ аката посвећених материји поштовања претпоставке невиности током медијског извештавања о кривичним поступцима. У том смислу посебно треба издвојити Препоруку Р(2003)13 о медијској дистрибуцији информација у вези са кривичним поступцима³. Ова Препорука истиче важност медијског обавештавања јавности о кривичним поступцима (начело 1), наглашавајући да се истовремено мора поштовати претпоставка невиности, као битан сегмент права на правично суђење (начело 2).

У праву Републике Србије, претпоставка невиности загарантована је на више нивоа, па тако чл. 34, ст. 3 Устава⁴, предвиђа да се „свако сматра невиним за кривично дело док се његова кривица не утврди правоснажном одлуком суда.“ Закоником о кривичном поступку⁵ прецизиран је круг субјеката које ова претпоставка обавезује а који обухвата државне органе, средства јавног обавештавања, удружења грађана, јавне личности и друга лица. Како поменутом одредбом није конкретизовано у чему се огледа поштовање претпоставке невиности, то је учињено Законом о јавном информисању, који прописује да се, „у јавном гласилу нико не сме означити учиниоцем каквог кажњивог дела, односно огласити кривим или

---

¹ Закона о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Службени лист СЦГ - међународни уговори*, бр. 9/2003.

² Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 7/71.

³ Р(2003)013 Комитета министара земљама чланицама о медијској дистрибуцији информација у вези са кривичним поступцима, доступно на: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/translations/montenegrin/Rec%282003%29013_mn.pdf, приступљено 14. 4. 2012.

⁴ Устав Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 83/06.

⁵ Законик о кривичном поступку - ЗКП, *Сл. лист СРЈ*, бр. 70/01, 68/02, *Сл. гласник РС*, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 49/07, 20/09, 72/09 и 76/10.

одговорним пре правноснажне одлуке суда или другог надлежног органа“ (чл. 37).

На први поглед, горе поменути акти постављају јасне границе у сфери слободе изражавања и права грађана на обавештеност које прокламују, како ЕКЛП (члан 10), тако и Устав РС (чл. 46 и чл. 51, ст. 1), и најзад, детаљније, Закон о јавном информисању⁶. Ове границе издефинисао је у својим одлукама и Европски суд за људска права, као и Препорука Р(2003)13, наводећи да апсолутна и општа забрана медијима да извештавају о кривичним поступцима није неопходна и да би она нарушила право штампе да информише јавност о питањима која могу бити од општег интереса, чак иако се односе на кривичне поступке. По Препоруци, новинари који пишу чланке о кривичним поступцима у току, треба да пазе да не пређу границе постављене у циљу доброг управљања правосуђем, и треба да поштују право особе која је предмет оптужбе да се сматра невином⁷. С друге стране, у начелу 6 Препоруке, истакнуто је да, “у оквиру кривичних поступака од јавног интереса или осталих кривичних поступака који привлаче пажњу јавности, судске власти и полицијске службе треба да обавештавају медије о својим најважнијим активностима, под условом да то не нарушава тајност истраге нити полицијску истрагу и да не успорава поступак нити омета постизање резултата.” Наводи се, такође, да у случају дуготрајних кривичних поступака, ово информисање треба да буде редовно.

Одредба чл. 1 Кодекса новинара Србије, извештавање о кривичним поступцима поставља, не само као право већ на неки начин и као обавезу. По овој одредби, обавеза је новинара да тачно, објективно, потпуно и благовремено извести о догађајима од интереса за јавност, поштујући право јавности да сазна истину и држећи се основних стандарда новинарске професије.⁸

1.1. Јавно коментарисање судских поступака као кривично дело

Велику пажњу јавности изазвале су промене у сфери кривичног законодавства 2009. године. Тада су Законом о изменама и допунама Кривичног законика⁹, санкционисани одређени видови јавног коментарисања судских поступака. Члан. 336а Кривичног законика изазвао је низ

⁶ Закон о јавном информисању, *Сл. гласник РС*, бр. 43/2003, 61/2005, и 71/2009.

⁷ *Du Roy and Malaurie v. France*, (App no 34000/96) ECHR 3 October 2000, dostupno na: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/BA2CB2C0-E837-4253-A1B5-5BC87D84AABE/0/DG2ENHRFILES182007.pdf>, приступљено 2.4.2012.

⁸ Кодекс новинара Србије, доступно на: <http://www.uns.org.rs/Storage/Documents/2009/KODEKS/Kodeks%20novinara%20Srbije.pdf>, приступљено 14.4.2012.

⁹ Закон о изменама и допунама кривичног законика, *Сл. гласник РС*, 72/2009.

полемика, а неретко се могло чути да је новинарима, заправо, забрањено извештавање о судским поступцима. Ипак, овде је посреди нешто сасвим друго. Наиме одредба поменутог члана каже: „Ко за време трајања поступка пред судом, а пре доношења правноснажне судске одлуке, у намери да повреди претпоставку невиности и независности суда, даје јавне изјаве у средствима јавног информисања, казниће се затвором до шест месеци и новчаном казном”.¹⁰ Дакле, није санкционисано извештавање о кривичним поступцима који су у току, већ њихово коментаришање. Реагујући на поменуте оцене које су се могле чути у јавности, Републичко јавно тужилаштво заузело је став да се “забрана коментаришања судских поступака пре правоснажности пресуде, прописана Кривичним закоником, неће односити на новинаре који извештавају о судским поступцима, већ на оне особе која имају намеру да повреду независност судства и омаловаже рад суда.”¹¹ Како појашњава Шкулић¹², ово кривично дело неће постојати онда када се уобичајено коментарише кривични поступак, тако што се све до правоснажног окончања поступка о особи која се за кривично дело терети пише са одређеном нужном „резервом”, што је најједноставније постићи коришћењем израза „осумњи-чени”. Као кључни фактор који недозвољено коментаришање судских поступака, разликује уобичајеног извештавања, он издваја чињеницу да се ово кривично дело не може учинити из нехата, већ је неопходно постојање умишљаја, “што значи да учинилац мора бити свестан да својим јавним изјавама повређује претпоставку невиности, те да то хоће или на то макар пристаје”. Даље наводи, да ни ово није довољно, већ је нужно и постојање намере,” као посебно израженог субјективног односа учиниоца према свом делу, тако да он наглашено циљано и тенденциозно даје одређене изјаве, баш зато да би њима повредио претпоставку невиности и судску независност”.

Остаје да се види, колико ће често у пракси бити могуће доказивање постојања ове намере, као и колико ће то дестимулисати јавне тужиоце, када је покретање поступака у питању.

Упркос поменутој регулативи, свакодневно смо сведоци све учесталијег и очигледнијег кршења претпоставке невиности. Право јавности да буде упућено у ток кривичног поступка је, слободно можемо рећи, измакло контроли. Као што Есер исправно запажа, када је у

---

¹⁰ Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009 и 111/2009.

¹¹ <http://www.politika.rs/rubrike/Hronika/Novinari-smeju-da-komentarishu-sudske-postupke.lt.html>, приступљено, 12.4.2012.

¹² <http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/Medijski-linch-ili-linchovanje-medija.lt.html>, приступљено, 10.4.2012.

деветнаестом веку установљено начело јавности, законодавац није могао ни да претпостави какве ће промене донети технолошки развој.¹³ Иако напомиње да се не могу занемарити позитивни ефекти јавности кривичних поступака, истичући да стигматизација може бити и у служби превентивне функције кривичног права, поставља питање положаја оних окривљених лица, која на крају поступка буду ослобођена оптужби.¹⁴

2. ИЗВОРИ И САДРЖИНА ИНФОРМАЦИЈА КОЈИМА СЕ КРШИ ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ

Иако све горе поменуте одредбе, недвосмислено указују на значај претпоставке невиности, чије поштовање Ћирић¹⁵ чак поставља као један од критеријума разликовања аутократског од демократског уређења, закључујући да је за аутократског владара, свако а priori крив, док се супротно не докаже, медијска стварност нам говори супротно. Нека од најважнијих питања везаних за кршење претпоставке невиности у медијима, тичу се (не)дозвољених извора информација, начина њиховог прибављања као и истинитости / поузданости истих.

Када говоримо о начину прибављања информација о кривичном поступку који је у току, Бајовић¹⁶ добро запажа неусклађеност одредаба, Закона о приступу информацијама од јавног значаја¹⁷ под чију дефиницију информације од јавног значаја, дате у чл. 2 ст. 1, се могу подвести и информације везане за кривичне поступке¹⁸, а који за њихово добијање предвиђа строго формалну процедуре, и Закона о јавном информисању по коме постоји могућност објављивања и података до којих се дошло мимо поменутог поступка (чл. 4, ст. 2). Слободу истраживачког новинарства

---

¹³ А. Есер, *Функционалне промјене процесних максима кривичног права: на путу к "реприватизирању" кривичног поступка*, стр. 177, доступно на: http://www.freidok.unifreiburg.de/volltexte/4116/pdf/Eser_Funkcionalne_promjene_procesnih_maxsima_kvivicnog_prava.pdf, приступљено 20. 4. 2012.

¹⁴ А. Есер, стр. 179.

¹⁵ Ј. Ћирић, "Претпоставка невиности и европски суд за људска права", *Српско право и међународне судске институције*, (ед. Јован Ћирић), Институт за упоредно право, Београд, 2009., стр. 322.

¹⁶ В. Бајовић, "Претпоставка невиности и слобода штампе", *Анали*, 1/2008, стр. 197.

¹⁷ Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, *Сл. гласник РС*, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009 и 36/2010.

¹⁸ Информација од јавног значаја, у смислу овог закона, јесте информација којом располаже орган јавне власти, настала у раду или у вези са радом органа јавне власти, садржана у одређеном документу, а односи се на све оно о чему јавност има оправдан интерес да зна.

пропагира и Кодекс новинара Србије (В/1)¹⁹. Последице ове дискрепанције огледају се у правој поплави информација које у јавност доспевају из (не)познатих извора.

2.1. Анонимни извори информација

Иако је Европски суд за људска права у случају *Гудвин в. тхе Униџед Кингдом*²⁰ потврдио право новинара да сачува тајност извора информације коју је пренео, Препорука Р(2000)7 Комитета министара Савета Европе²¹ у одређеним ситуацијама дозвољава могућност откривања новинарског извора само ако се на убедљив начин може утврдити да: 1) не постоје разумне мере које су алтернатива откривању или су их исцрпела лица или органи власти који траже њихово откривање, и 2) легитимни интерес за откривање очигледно односи превагу над јавним интересом за откривање имајући на уму: а) да је доказано постојање вишег интереса кад је реч о неопходности откривања, б) да су околности довољно значајне и озбиљне природе, ц) да се неопходност откривања информације сматра одговором на неодложну друштвену потребу и д) да земље чланице уживају извесну слободу у процењивању те потребе, али је та слобода подложна контроли Европског суда за људска права.²²

Закон о јавном информисању у чл. 32, такође прецизира да новинар није дужан да открије податке у вези са извором информације, осим ако се подаци односе на кривично дело, односно учиниоца кривичног дела за које је забрањена казна затвора најмање пет година.

Кодексом новинара Србије, односно смерницама уз Кодекс, детаљно је уређено ово питање. Тако одредба (И/3) предвиђа дужност новинара да назначи извор информације коју преноси, изузев уколико извор не жели да буде откривен. У том случају новинари и уредници су обавезни да поступају са дужном професионалном пажњом и да својим професионалним ауторитетом стану иза информације и одговарају за њену тачност.

---

¹⁹ Кодекс новинара Србије- упутства и смернице, доступно на: <http://www.uns.org.rs/Storage/Documents/2009/KODEKS/Kodeks%20novinara%20Srbije.pdf>, приступљено, 13.4.2012.

²⁰ *Goodwin v. the United Kingdom*, (App no. 17488/90) ECHR 22 February 1996, доступно на: http://www.iidh.ed.cr/comunidades/libertadexpresion/docs/le_europeo/goodwin%20v.%20united%20kingdom.htm, приступљено 21.4.2012.

²¹ Recommendation No. R (2000) 7 of the Committee of Ministers to Member States on the right of journalists not to disclose their sources of information, dostupno na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%282000%29007&expmem_EN.asp, приступљено, 20.4. 2012.

²² Више о томе: <http://www.media.ba/mcsonline/bs/tekst/moj-izvor-je-moja-tajna>, приступљено, 23.4. 2012.

Одступање од овог правила дозвољено је уколико се информација односи на планирање неког злочина, или кршење уставног поретка и безбедности државе, када је обавеза редакције да то пријави надлежним органима. Новинарима и уредницима се, у том случају, препоручује да консултују правног саветника.²³ Истовремено, Кодекс (В/З), забрањује измишљање анонимних извора и квалификује га као- тежак прекршај стандарда професионалног поступања новинара.²⁴ Иста одредба препоручује коришћење анонимних извора само уколико они пружају информацију “из прве руке”, уколико нема другог начина да се дође до информације од изузетног значаја за јавност и уколико извор пристаје да његов идентитет буде познат бар једном уреднику. На овај начин се како јавност, тако и сами представници медија, штите од евентуалних злоупотреба и пласирања неистина.

2.2. Претпоставка невиности и саопштења државних органа

Када говоримо о истинитости објављених информација, од посебног су значаја ситуације у којима ови подаци потичу од представника државних органа. Препорука Р(2003)13, предвиђа обавезу судских власти и полиције да пружају медијима само потврђене информације и оне информације које се заснивају на разумним претпоставкама. Ако се ради о другом наведеном случају, то треба да буде јасно назначено (начело 3). У објашњењу овог става, наведено је да иако истинитост информације, у крајњој линији, може да процени само суд, ово начело омогућава избегавање свесног или намерног ширења нетачних информација, јер оне нарушавају ауторитет инстанци задужених за примену закона и судске власти, а поред тога могу и да повреду права страна у кривичној процедури.²⁵

Коначно, и Правилником о унутрашњем пословању судова (Судским пословником)²⁶ предвиђено је да обавештења за штампу о раду суда даје председник или судија кога он овласти, информативна служба односно портпарол. Обавештења у вези са појединим предметима, уз сагласност председника, може да даје и судија који по предмету поступа. Подаци садржани у обавештењу морају бити тачни, а они подаци који представљају службену тајну се не саопштавају. (члан 58, став 4)

²³ Кодекс, стр. 11.

²⁴ Кодекс, стр. 21.

²⁵ Више о томе: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/translations/montenegrin/Rec%282003%29013_mn.pdf, приступљено 14. 4. 2012.

²⁶ Судски пословник, *Сл. гласник РС*, 110/09, 16/2012, доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/cr/news/vesti/sudski-poslovnik.html>, приступљено, 23.4.2012.

У том смислу, интересантно је питање одговорности новинара (и других лица која се по закону могу позвати на одговорност) који је претпоставку невиности повредио, дословце преносећи саопштење или садржину документа полиције, представника правосуђа или других државних органа. Одредба члана 82, Закона о јавном информисању предвиђа, као основ за искључење одговорности, ако је неистинита или непотпуна информација верно пренета из документа надлежног државног органа. Како стоји у документу посвећеном тумачењу Закона о јавном информисању,²⁷ “то не би значило да није повредио претпоставку невиности, али би искључило његову одговорност за накнаду штете у конкретном случају.” Исто важи за кршење претпоставке невиности, верним преношењем изјава датих за скупштинском говорницом или на јавном скупу.

За разлику од кршења претпоставке невиности путем званичних писаних саопштења за медије, које и није толико учестало, неупоредиво већи проблем представљају усмене изјаве државних званичника.

Тако је познат случај *Аленет де Рибемант* против Француске из 1955. године. У овом поступку је подносилац представке Европском суду, сматрао како га је министар полиције јавно оптужио да је био подстрекивач убиства бившег министра и заступника у парламенту и то на конференцији за новинаре, која је одржана у присуству више полицијских функционера. Представка је поднета након што је подносилац у Француској био ослобођен кривичне одговорности правноснажном пресудом. У одлуци Европског суда за људска права утврђено је кршење чл. 6. ст. 2. Европске конвенције о људским праваима, односно начела претпоставке невиности. У образложењу одлуке, овај суд је између осталог навео да заштита претпоставке невиности није задатак само суда већ и других органа власти, те да је то што су високи функционери полиције без икаквих резерви и ограничења спомињали подносиоца представке као учиниоца кривичног дела, значило јасно проглашавање кривца пре судске одлуке и охрабрило јавност да верује у његову кривицу.²⁸

Ова пракса је код нас нарочито изражена у предизборном периоду, када се представници власти брзоплето хвале постигнутим резултатима у области сузбијања криминала, утркујући се са представницима опозиције који обично тврде да су први указивали на “злочинца”. И једни и други, превиђају не само чињеницу да правноснажне осуђујуће пресуде још нема,

---

²⁷ http://www.nuns.rs/pravna_pomoc/Pitanja-i-odgovor.html, приступљено 12.4.2012.

²⁸ <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=342971>, приступљено 17.4.2012.; Више о томе: Ј. Ђирић, стр. 327-329.

већ и да посупак који следи може бити окончан, како ослобађајућом, тако и одбијајућом пресудом.²⁹

У сваком моменту треба имати на уму две ствари: прво, да је само правноснажна пресуда релевантна, колико год да докази недвосмислено указују на нечију кривицу, и друго, да обавеза поштовања претпоставке невиности, у сваком моменту до правноснажности осуђујуће пресуде, обавезује све грађане - без обзира на њихов друштвени положај или занимање. За новинаре и одговорне уреднике јавних гласила, чак је и законом³⁰ прописана обавеза, да пре објављивања информације која садржи податке о одређеном догађају, појави или личности, са пажњом примереном околностима провере њено порекло, истинитост и потпуност.

2.3. Откривање идентитета окривљеног

Неспорно је, да осим у законом предвиђеним случајевима, идентитет окривљеног не мора остати тајна до окончања поступка. Нејасно је, ипак, с обзиром да не постоји законска одредба која би ово питање регулисала, од које фазе поступка би објављивање потпуних података о окривљеном било прихватљиво. Иако се не ради увек о таквом кршењу претпоставке невиности, на начин да би поред имена и презимена окривљеног стајали епитети попут ”убица”, ”силоватељ” или ”педофил”, неретко ћемо у штампи пронаћи текстове у којима се, поред иницијала окривљеног, наводи толико података да се, обзиром на средину у којој се предметни догађај одиграо, лако може закључити о коме се заправо ради. Овде се, дакле, отварају два питања: прво, у ком процесном моменту се могу објавити потпуни подаци о окривљеном, и друго, да ли је, пре тог момента, довољно да се у тексту препознао сам окривљени, односно да га је препознао неко из уског круга њему блиских лица или је потребно да га, на основу наведених података, може идентификовати просечан читалац?

Што се првог питања тиче, мишљења смо да би тренутак ступања на снагу оптужног акта био најранији процесни момент за откривање идентитета окривљеног, али и да би ово питање требало прецизно законом

---

²⁹ Тако је 2006. године, један министар Владе Републике Србије, поводом хапшења тадашњег председника Трговинског суда у Београду, изјавио да се ”ради се о највећој организованој групи у области привредног криминала која је икада ухваћена на делу у Србији”, а потом излагање наставио тврдњом да је годинама био у праву када је тврдио да је поменути судија врх корупције у Србији, а да се, хапшењем показало да је и врх стечајне мафије. Поменути судија никада није правноснажно осуђен а у међувремену је наступила апсолутна застарелост.; Види: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=10&dd=03&nav_id=321851&nav_category=206, приступљено, 10.4.2012.

³⁰ Чл. 3 Закона о јавном информисању.

регулисати јер би се на тај начин предупредили бројни случајеви кршења претпоставке невиности.³¹

У непосредној вези са тим је и питање препознатљивости идентитета окривљеног чије име и презиме нису наведени. Наиме, новинари често (намерно или из незнања) наведу иницијале окривљеног а потом и читав низ личних и микросоцијалних података на основу којих се може закључити о ком лицу се заправо ради. Овде је, дакле, реч о постављању границе (не)препознатљивости. Врховни суд Србије заузео је 2006. године, у једној одлуци став, „да за препознатљивост субјекта није потребно да просечан читалац објављене информације наведених новина може да веже за одређено лице, већ је довољно да део публике ту информацију може да доведе у везу са одређеним лицем“. Такође, „за препознатљивост није потребна општа препознатљивост, односно да сваки читалац може да препозна субјекта информације. Довољно је да могу да га препознају лица из најближе околине“.³² У овој области немогуће је поставити универзалне стандарде, из простог разлога што могућност да се дати опис повеже са конкретним лицем није иста ако се ради о јавној личности или „обичном грађанину“. Такође, потребно је далеко мање наведених података, уколико се ради о лицу које потиче из мањег места.³³ У складу са наведеним ставом је и одредба Кодекса новинара Србије (ИИИ/З) која каже да „заштита приватности и идентитета подразумева не само заштиту имена (означавање осумњиченог иницијалима), већ и заштиту других података који би могли да упуте на његов идентитет: фотографија, адреса, опис изгледа, брачно стање, социјални статус, припадност некој групи, имена суседа, рођака и пријатеља.“

Још једно интересантно питање тиче се заштите идентитета окривљеног у ситуацијама када је он признао кривицу. Кодекс новинара Србије (ИИИ/З) предвиђа обавезу новинара да чувају идентитет осумњиченог или учиниоца чак и у случају признања кривице. Наиме, овде би требало поступати подједнако, било да се ради о неформалном или о признању које је дато у склопу споразума о признању кривице, нарочито уколико узмемо у обзир поменути став, да је тренутак од ког је

---

³¹ Велики проблем представља и чињеница да новинарима који извештавају о кривичним поступцима недостаје не само правничког већ често и општег образовања, па сходно томе и не схватају да онај ко је осумњичен није аутоматски и оптужен, а камоли осуђен за извршење кривичног дела.

³² Гз. 5/06 од 26. 04. 2006 и Рев. 2254/06 од 05. 04. 2007., цитирано по Рев. 2254/06 од 05. 04. 2007.

³³ Тако се дешавало да у случајевима када су наставници били осумњичени за педофилију, буду објављени иницијали али да поред њих буде наведено колико је лице старо, из ког је града, па чак и који предмет предаје и у којој школи!

прихватљиво објављивање идентитета окривљеног, момент ступања на снагу оптужног акта.

3. ПОСЛЕДИЦЕ НЕПОШТОВАЊА ПРЕТПОСТАВКЕ НЕВИНОСТИ

Кршење претпоставке невиности може проузроковати читав низ последица. Поред материјалне штете, коју је (иако не увек) могуће надокнадити, често су много озбиљније последице чија се тежина не може изразити у новцу, нити се њиме могу отклонити. Разарање породице, губитак пријатеља и дуго стицаног професионалног и друштвеног угледа, само су неке од њих. Не треба превидети чињеницу да су, у последњој деценији, грађани неретко у ударним вестима, могли видети снимке спектакуларних хапшења угледних лекара, судија, тужилаца, спортиста. Лисице на рукама, репетирано оружје уперено у главу и готово обавезан церемонијални *perp walk*, постали су део уобичајеног сценарија, равног забави коју су широке народне масе добијале посећујући римски Колосеум.

Ко ће поштовати судију коме се криминалац смеје јер је у ударним вестима гледао његово хапшење? Хоће ли тај судија доживотно ходати са ослобађајућом пресудом у рукама, да би је, по потреби, свима могао показати? Хоће ли наставници престати да дају лоше оцене, да им се имена, захваљујући гневним ученицима и несавесним новинарима (нажалост, не само жуте штампе), не би нашла у спектакуларним насловима, попут: “Ухапшен наставник педофил”? Колико ће вредети оцена једног универзитетског професора, након што је половина Европе прочитала да је корумпиран?

Поред поменутих последица које се углавном односе на лица која у кривичном поступку буду ослобођена или оптужба против њих одбијена, Бајовић исправно увиђа, да се често занемарује кршење претпоставке невиности у поступцима који се окончају осуђујућом пресудом.³⁴ У том смислу се често наводи као пример одлука Европског суда за људска права у случају Матијашевић против Србије, где је утврђено да је, иако је подносилац представке оглашен кривим, у току поступка дошло до повреде претпоставке невиности.³⁵

³⁴ Више о томе: В. Бајовић, стр. 200.

³⁵ Више о томе: *Матијашевић в. Србија* (Апп. но. 23037/04) ЕЦХР, Септембер 19, 2006, доступно на: [хттп://www.заступник.мправде.гов.рс/имегес/матијасевци_п_23037-04_енг.плдф](http://www.заступник.мправде.гов.рс/имегес/матијасевци_п_23037-04_енг.плдф), приступљено 20.4.2012.

4. ПРАВНА СРЕДСТВА КОЈА СТОЈЕ НА РАСПОЛАГАЊУ ЛИЦУ ЧИЈА ЈЕ ПРЕТПОСТАВКА НЕВИНОСТИ ПОВРЕЂЕНА

Начелом 11 Препоруке Р(2003)13 предвиђена је обавеза државе да омогући лицу чија је претпоставка невиности повређена, право на ефикасну судску жалбу. Поред покретања кривичног поступка због кевете или поменутог кривичног дела из чл. 33ба, као и тужбе за накнаду штете у парничном поступку, који стоје на располагању лицу чија је претпоставка невиности повређена, Закон о јавном информисању предвиђа посебне механизме који имају за циљ отклањање последица које је повреда проузроковала.

Најпре, Закон о јавном информисању³⁶, предвиђа да, ако је јавно гласило објавило да је против одређеног лица покренут кривични поступак, то лице има право да, у року од 30 дана од окончања поступка, од одговорног уредника захтева да, без накнаде, у првом наредном броју, објави информацију о правноснажном обустављању поступка, одбијању оптужбе односно ослобађању од оптужбе, али не и мишљења и коментаре поводом првобитне информације. Уколико уредник одбије објављивање ове информације (а не ради се о неком од разлога предвиђених у чл. 77 Закона о јавном информисању³⁷), лице које због необјављивања трпи штету, има право на накнаду материјалне и нематеријалне штете, независно од других правних средстава која том лицу стоје на располагању. (чл. 79)

У складу са чл. 80 Закона о јавном информисању, новинар, одговорни уредник и правно лице које је оснивач јавног гласила солидарно одговарају за штету која је проузрокована објављивањем информације. Дакле, тужилац оптира против кога ће поднети тужбу, за чије је

---

³⁶ чл. 74-76

³⁷ 1) објављивање захтева неовлашћено лице; 2) је у истом јавном гласилу већ објављена садржински истоветна истинита и потпуна информација о окончању кривичног поступка; 3) овлашћено лице у захтеву за објављивање није навело име и адресу, а недостајући податак није познат редакцији, као и ако овлашћено лице није потписало захтев; 4) у захтеву није означена првобитна информација, а не може се једноставно утврдити на коју се информацију односи; 5) информација садржи само мишљења или коментаре поводом првобитне информације; 6) је неистинита информација или део информације о правноснажном обустављању поступка, одбијању оптужбе, односно ослобађању од оптужбе; 7) је информација или део те информације непримерене дужине, а подносилац, на захтев јавног гласила, не примери њену дужину у року од 15 дана од дана када му за то јавно гласило упути захтев; 8) је захтев за објављивање поднет по истеку рока; 9) је садржина информације, односно дела информације таква да би њено објављивање изазвало кривичну или прекршајну одговорност или грађанскоправну одговорност према трећим лицима.

подношење рок шест месеци од дана објављивања спорне информације. Ово значи да, уколико се захтев за накнаду штете усвоји и пресудом се сви обухваћени тужбом обавезу да плате штету, тужилац бира од кога ће наплатити досуђени износ. Ако се докаже да је штета настала његовом кривицом, аутор информације одговара за штету насталу објављивањем неистините, непотпуне или друге информације чије је објављивање недопуштено. (чл. 81) Осим што се пресудом одређује плаћање новчане накнаде, постоји обавеза одговорног уредника, под претњом новчаном казном, да такву пресуду објави, без икаквог коментара и без одлагања, најкасније у другом наредном броју дневне штампе, односно у другој наредној дневној емисији од правноснажности пресуде. (чл. 90)

Уколико су исцрпљена сва средства у унутрашњем правном поретку, лицу чија је претпоставка невиности повређена, преостаје могућност да се обрати Европском суду за људска права. Тако је, у већ поменутом случају Матијашевић против Србије, Суд одлучио да је подносиоцу представке повређена претпоставка невиности, када је у решењу којим му је одређен притвор, констатовано да је извршио кривично дело, уместо да је осумњичен за извршење истог.³⁸ Иако, у овом случају није досуђена новчана надокнада, пресуда свакако представља упозорење да би се Република Србија могла наћи у озбиљном проблему, суочавајући се са бројним одштетним захтевима, како пред домаћим судовима³⁹ тако и пред Европским судом за људска права.

---

³⁸ *Матијашевић в. Србија* (Ап. н. 23037/04) ЕЦХП, Септембер 19, 2006., доступно на: http://www.zastupnik.mpravde.gov.rs/images/matijasevic_p_23037-04_eng.pdf, приступљено 20.4.2012.

³⁹ Дobar пример је случај судије Окружног суда у Београду, Животе Ђоинчевића који је ухапшен током акције Сабља, а снимци хапшења су објављени у свим најгледанијим информативним емисијама, уз коментаре да је Ђоинчевић, као председник Ванрасправног већа Окружног суда у Београду незаконито ублажавао казне и био у блиској вези са „земунским кланом“. Ђоинчевић је 2004. пред Окружним судом у Новом Саду осуђен на три месеца затвора због неовлашћеног држања оружја, али је у новембру 2004. Врховни суд Србије укинуо ту пресуду и наложио ново суђење. Маја 2005. правноснажно је ослобођен оптужби. ВСС је обавезао државу да судији Ђоинчевићу на име накнаде исплати 4.000.000 динара са законском затезном каматом, будући да је „неоснованим лишењем слободе Животе Ђоинчевића и објављивањем снимака хапшења и током суђења у електронским и писаним медијима, као и путем Интернета, у земљи и иностранству, дошло до повреде слободе, угледа и части које је уживао у својој средини као судија и као личност“.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У настојању да, на суровом медијском тржишту, први стигну до циља објавивши ексклузивну информацију, новинари и уредници често победе и себе саме, прекршивши при томе, не само одредбе професионалног кодекса већ и кривичног законодавства. Жртве њихове победе, неретко се, поред материјалне штете, суочавају и са доживотном стигмом криминалца. Како је штету причињену на овај начин, често немогуће отклонити, неопходно је шире ангажовање у циљу спречавања могућности да до ње уопште дође. У том смислу, једно од потенцијално најефикаснијих и најнепходнијих средстава, свакако је перманентна едукација запослених у медијима али и увођење неке врсте професионалне одговорности. Кључну улогу у том процесу, требало би да одиграју и главни терет да сnose, професионална удружења. Главна покретачка снага у овом процесу, треба да буде чињеница да се свако од нас, макар и незаслужено, може наћи на оптуженичкој клупи. Бројне афере у области здравства, просвете, политике и спорта, показале су да нико није апсолутно заштићен. Свест о значају поштовања претпоставке невиности, може се подићи само на један начин: тако што ће свако од нас, уместо на оне о чијој се наводној кривици, унапред, опширно, детаљно и сурово пише, прстом показати на ауторе таквих текстова.

Milica Kolaković-Bojović, LL.M

Teaching Assistant, University of Belgrade Faculty of Law

PRESUMPTION OF INNOCENCE AND MEDIA

Summary

Principle of which defendant in criminal proceeding is presumed innocent until effective court decision is reached is undisputedly one of the greatest legal achievements. However, despite the fact that both national legislations and international treaties provide and verify the presumption of innocence, media reality sends a different message. In age when sensationalistic reporting, for media representatives, represents means of market survival, question of drawing the boundary between right of free reporting on criminal proceedings and gross breach of the presumption of innocence is justly raised. We cannot reach this boundary by mere quoting and comparison of legal norms, as is often done today. Understanding of this boundary requires prior consideration and understanding of social reality that surrounds us. Law, professional and personal ethics are intertwined in this issue. Development of communication means, especially fast expansion of use of internet as sharing information tool, beside positive effects such as easy attainability of information brought on a complete new set of practical issues met firstly by those protected by the presumption of innocence, but also met by journalists and representatives of police and judiciary. Until which stage of the procedure is not advisable to disclose the identity of the defendant? When are we allowed to conceal source of information? Who is responsible in case of transmission of others opinions and statements and statements of government bodies that violate the presumption of innocence? What are the consequences of violating the presumption of innocence and what means are available to the person which presumption of innocence is violated? These are just some of the questions that author seeks to answer, which shape the implementation of the aforementioned and by legal acts guaranteed, right in practice.

Key words: *presumption of innocence, media, reporting, criminal procedure, public*